

## Η ΘΕΣΙΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΕΚ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΗΘΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΤΟΥ W. E. H. LECKY.

Ἐκ τῆς Γερμαν. μεταφράσεως ὑπὸ Γ. Δ.

(Συνέχεια.)

Λέγουσιν, ὅτι ἡ οἰκιακὴ ἀγνότης εἶνε τοσοῦτον οὐσιώδης, ὥστε πρέπει τις νὰ ἐπιβάλλῃ τραχυτάτην ποινήν εἰς πρᾶξιν, ἣν ἡ φαντασία εὐκόλως περιβάλλει μὲ λάμπιν, νομικαὶ διατάξεις οὐδέποτε δύνανται νὰ ἐπιβλέπωσι προσηκόντως, καὶ ἥτις λαμβάνει χώραν ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν σφοδροτάτων παθῶν. Προσέτι λέγουσιν ὅτι καταδίκη τις, ἥτις πᾶσαν ἐκδήλωσιν ὕλιστικῶν παθῶν ὠθεῖ εἰς τὸ σκότος, εἶνε κατεξοχὴν κατάλληλος, νὰ περιορίσῃ τὸν κύκλον τῆς ἐνεργείας αὐτῶν· διότι τὰ πάθη ταῦτα ἐξαρτῶνται μάλιστα πάντων ἀπὸ τῆς φαντασίας, ἥτις ἐπὶ τῇ θεᾷ τοῦ κακοῦ διεγείρεται. Προσθέτουσιν ὅτι ἡ δεινὴ στηλίτευσις τοῦ πάθους τούτου γεννᾷ ἀνάλογον θαυμασμόν διὰ τὸ ἀντίθετον, δηλ. τὴν ἀρετὴν, οὕτω δὲ γεννᾶται μεταξὺ τῶν γυναικῶν τὸ λεπτότατον καὶ εὐσυνειδητότατον αἶσθημα τῆς τιμῆς, ὅπερ διαφυλάττει αὐτὰς οὐ μόνον ἀπὸ παχυλῶν ἁμαρτημάτων, ἀλλ' ἀνυψώνει καὶ ἐξευγενίζει ὅλον αὐτῶν τὸν χαρακτήρα.

Κατὰ τῶν γνωμῶν τούτων ἀντέταξαν σοβαρὰς ἀντιρρήσεις· πρῶτον, ὅτι ὅσον καὶ ἂν καταδικάζῃ ἡ κοινωνία τὸ εἶδος τοῦ κακοῦ, οὐχ ἥττον τοῦτο ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχῃ καὶ μάλιστα εἰς βαθμὸν κολοσσαῖον, καὶ ὅτι τὸ δεινὸν σπανίως λαμβάνει τόσον δυσπειθὴ καὶ καταστρεπτικὴν μορφήν, ὅποιαν ὅταν καλύπτεται ὑπὸ τοῦ σκότους, καὶ ἐπισκιάζεται κατ' ἐπιφάνειαν ὑπὸ τῆς ὑποκρισίας. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι ἐπειρῶντο οἱ νομοθέται καὶ ἠθικολόγοι νὰ λύσωσι τὸ σπουδαῖον τοῦτο ζήτημα, ἀναγνωρίζοντες ἀναφανδὸν δύο τάξεις γυναικῶν διαφόρους, δηλονότι τὴν σύζυγον, ἥς πρῶτον καθήκον ἦν ἡ πρὸς τὸν σύζυγον πίστις, καὶ τὴν ἑταίραν, ἥτις ἔζη διὰ τῶν προδικῶν ἐκδηλώσεων ἀγάπης. Αἱ συνήθως λίαν νέαι ὑπανδρευόμεναι Ἑλληνίδες ἔζων ἐντελῶς ἀποκεκλεισμέναι, τὸ ὑφαίνειν δὲ, καὶ νήθειν, καὶ πλέκειν, ἐπαγρύπνησις ἐπὶ τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας καὶ θεραπείᾳ τῶν ἐν τῷ οἴκῳ ἀσθενῶν, ἦσαν αἱ κύριαί των ἀσχολίαι. Κατῴκουν δὲ εἰς ἰδιαίτερόν τι καὶ ἀπομεμακρυσμένον μέρος τῆς οἰκίας. Αἱ πλούσιαι ἐξήρχοντο σπανίως, καὶ οὐδέποτε ἄνευ δούλης τινός, οὐδέποτε παρῆσαν εἰς τὰ δημόσια θεάματα, δὲν ἐδέχοντο ἐπισκέψεις ἀνδρῶν· εἰμὴ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ συζύγου, ὅταν δὲ ξένοι παρεκάθηντο εἰς τὴν τράπεζαν, αὗται δὲν μετεῖχον αὐτῆς. Ἡ ἐξέχουσα ἀρετὴ αὐτῶν ἦν ἡ συζυγικὴ πίστις, ἥτις αὐστηρῶς καὶ σχεδὸν γε-

νικῶς ἐφυλάττετο. Πρὸς διαφύλαξιν αὐτῆς συνετέλουν τὰ αὐστηρότατα μέτρα, ἅτινα ἐλαμβάνοντο κατὰ τῆς ἀπάτης τῶν γυναικῶν, ἡ κοινὴ γνώμη, ἥτις κατεδίκαζε πᾶσαν τοιαύτην ἀπόπειραν αὐστηρῶς καὶ ἡ πληθὺς ἀπηγορευμένων ἀπολαύσεων, εἰς ἃς οἱ ἄνδρες παρεδίδοντο ἐλευθέρως. Τὸ πνεῦμα ὁμῶς τῶν γυναικῶν ἔμενε περιορισμένον, διότι ἔζων σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐν τῷ μέσῳ τῶν δουλῶν των, ἐστερημέναι τῆς ἐκπολιτιστικῆς ἐπενεργείας τῆς μετὰ τῶν ἀνδρῶν συνουσίας, καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ φοιτῶσιν εἰς τὰ δημόσια ἐκεῖνα θεάματα, ἅτινα τὰ μέγιστα συνετέλουν εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν ἀνδρῶν. Ὁ Θουκυδίδης ἐξέφρασε βεβαίως τὴν ἐπικρατοῦσαν γνώμην τῶν συμπολιτῶν του, εἰπὼν ὅτι ἡ καλλίστη γυνὴ εἶνε ἐκείνη, περὶ ἧς οὔτε κακὸν οὔτε καλὸν τι λέγεται, ὁ δὲ Φειδίας ἐξέφρασε τὸ αὐτὸ, παραστήσας τὴν οὐρανίαν Ἀφροδίτην ἐπὶ χελώνης ἱσταμένην, καὶ ὑπαινιττόμενος τὸν περιορισμένον βίον τῆς ἐναρέτου γυναικός.

Ἐν τῷ ἰδίῳ ἑαυτῶν περιορισμένῳ κύκλῳ ἔζων αἱ γυναῖκες πιθανῶς οὐχὶ δυστυχεῖς· διότι ἡ ἀνατροφή καὶ ἡ ἔξις καθίστων αὐταῖς τὸν καθαρῶς οἰκιακὸν βίον, εἰς ὃν ἦσαν προωρισμέναι, ὡς δευτέραν φύσιν, τοῦτο δὲ ἐσυνοικείου αὐτὰς εἰς τὰς πλείστας περιστάσεις μὲ τὰς ἀθεμίτους σχέσεις, εἰς ἃς παρεδίδοντο λίαν συχνὰ ἐκτὸς τοῦ γάμου οἱ ἄνδρες των. Ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτῇ αἱ σχέσεις ἦσαν τρυφεραὶ, οὐδέποτε δὲ γίνεται λόγος περὶ οἰκιακῆς τυραννίας. Ὁ ἀνὴρ ἔζη κυρίως ἐκτὸς τοῦ οἴκου διὰ τὰς οἰκιακὰς καὶ πολιτικὰς αὐτοῦ ὑποθέσεις του. Ἀφορμαὶ ζήλοτυπίας ἠδύναντο σπανίως νὰ ὑπάρξωσι, αἰσθημα δὲ θερμῆς συμπαθείας, καίπερ οὐχὶ αἰσθημα ἰσότητος, ἀνεπτύσσετο βεβαίως ἀκουσίως εἰς τὰς πλείστας περιστάσεις. Ὁ Ξενοφῶν σκιαγραφεῖ θελκτικὴν εἰκόνα ἀνδρός τινος, ὅστις νυμφεύεται δεκαπενταετῇ νεάνιδᾳ πάντῃ ἀπειρον τοῦ κόσμου καὶ τοῦ βίου, ὁμιλεῖ δὲ πρὸς αὐτὴν μετὰ μεγίστης εὐπροσηγορίας καὶ διδάσκει ἐν γλώσσῃ καταληπτῇ τῇ ἡλικίᾳ αὐτῆς, ὅτι καθήκόν της ὡς συζύγου εἶνε νὰ ἀπομιμηται τὴν τῶν μελισσῶν βασίλισσαν· ὅπως αὕτη μένει αἰεὶ ἐν τῇ κυψέλῃ, ἀποστέλλει δὲ τὰς ἐργάτιδας μελίσσας ἔξω, καὶ διαφυλάττει ὅτι αὐταὶ εἰσφέρουσιν, ἵνα τὸ διαμοιράσῃ ἐν καιρῷ τῷ δέοντι, οὕτω πρέπει καὶ ἡ καλὴ σύζυγος νὰ διαφυλάττῃ τὸν οἶκον, νὰ διορίζῃ εἰς τοὺς ὑπηρέτας καὶ δούλους τὰ προσήκοντα ἔργα, νὰ μεταχειρίζηται φειδωλῶς τὰ ἐν τῷ οἴκῳ, νὰ φροντίζῃ δὲ ἰδίᾳ ὥστε πάντα τὰ ἐν τῷ οἴκῳ νὰ εὐρίσκωνται ἐν τάξει καὶ ἑκαστον σκεῦος εἰς τὴν θέσιν του. Μεταξὺ τῶν καθηκόντων της ἀνήκει καὶ τὸ θεραπεύειν τὰς δούλας ἐν ἀσθενείαις. Ἡ δὲ γυνὴ παραδέχεται ταῦτα πάντα ἀσμένως. Αὐτὸς τότε συμβουλεύει αὐτὴν μετὰ πραότητος καὶ ἀθρότητος, οὕτως ὥστε νὰ μὴ φανῇ ὀνειδίζων αὐτὴν, νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ τῆς ἔξεως τοῦ νὰ φέρῃ ὑποδήματα ὑψηλὰ, ἵνα φαίνηται μεγάλη, καὶ τοῦ νὰ χρωματίζῃ τὸ πρόσωπον διὰ ψιμυθίου. Ἐὰν, λέγει αὐτῇ, πρὸς τὴν περὶ τῆς οἰκίας μερίμνη τρέφῃς ἀγάπην πρὸς τὰ τέκνα σου καὶ δείκνησαι πιστὴ πρὸς ἐμέ, τότε θέλεις με καταστήσει ταπεινότατον δούλόν σου, δὲν θέλεις δὲ φοβεῖσθαι ὅτι ἐν τῷ γήρατι θέλεις εἶσθαι ἥττον σεβαστὴ, τοῦναντίον θέλεις ἐλπίζει ὅτι θὰ τιμᾶσαι τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ μᾶλλον θέλεις εἶσθαι καλὴ οἰκοδέσποινα· διότι

πάν καλὸν καὶ γαθὸν ἐν τῇ συζυγίᾳ ὡς ἐν παντὶ τῷ βίῳ, δὲν προέρχεται ἐκ σωματικῶν θελγήτρων, ἅτινα εὐρίσκει τις ἐπὶ καλῶν καὶ κακῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ μόνον ἐκ τῶν ἀρετῶν, ἃς εὐρίσκει τις μόνον παρὰ τοῖς καλοῖς.

Παρὰ Πλουτάρχῳ εὐρίσκομεν ἑτέραν εἰκόνα, παριστάνουσαν τὸν συζυγικὸν βίον παρὰ τοῖς Ἑλλησιν, ἀλλ' ἐποχῆς μεταγενεστέρας τῆς τοῦ Ξενοφῶντος. Παρὰ τοῦ Πλουτάρχου περιγράφεται ἡ γυνὴ οὐχὶ ὡς οἰκονόμος τοῦ οἴκου ἢ ὡς ἡ πρώτη τῶν δουλῶν, ἀλλ' ὡς ἴση τῷ ἀνδρὶ καὶ ὡς σύντροφος. Διὰ λόγων λίαν ἐκφραστικῶν ἐξαίρει τὴν ἀμοιβαιότητα τῶν καθηκόντων, καὶ ἀπαιτεῖ τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν τῆς γυναικὸς μέχρι τοῦ ὑψίστου βαθμοῦ. Αἱ διδασκαλίαι αὐτοῦ περὶ γάμου κατ' οὐδὲν ἴσως ὑπολείπονται τῶν νῦν ἰσχυουσῶν. Ἡ πρὸς τὴν σύζυγον αὐτοῦ παραμυθητικὴ ἐπιστολὴ διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ τέκνου τῆς εἶνε πλήρης τρυφερωτάτης ἀγάπης. Ὅτε ἐδιχονόησε πρὸς τοὺς συγγενεῖς τῆς γυναικὸς του, αὐτὴ ἐφοβεῖτο μήπως τοῦτο διαταράξῃ τὴν οἰκιακὴν εὐτυχίαν, καὶ ἐπεισεν αὐτὸν νὰ προσέλθωσιν εἰς τὸν Ἑλικῶνα ἵνα κοινῇ θύσωσι τῇ θεᾷ τοῦ ἔρωτος καὶ εὐχρηθῶσι νὰ μὴ ἐλαττωθῇ ἡ ἀμοιβαία κλίσις αὐτῶν.

Ἐν γένει ὁμοίως ἡ θέσις τῆς ἐναρέτου Ἑλληνίδος γυναικὸς ἦτο ταπεινὴ, εὐρίσκετο ὑπὸ παντοτεινὴν κηδεμονίαν, κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπὸ τῶν γονέων, οἵτινες ἦσαν κύριοι νὰ διαθέσωσι τὴν χεῖρά της, ἔπειτα δὲ ὑπὸ τὴν τοῦ συζύγου, ὡς χήρα δὲ ὑπὸ τῶν υἱῶν της. Ἐπὶ κληρονομίας οἱ ἄρρενες συγγενεῖς τῆς ἔχαιρον μείζονα προνόμια, τὸ δὲ δικαίωμα νὰ διαζευχθῇ ἀπὸ τοῦ ἀνδρός της, ὅπερ ἐκέκτητο ἐπίσης μὲ τὸν ἄνδρα, φαίνεται ὅτι ἦτο σχεδὸν ἀχρηστον, ἐνεκα τῶν προσκομμάτων, ἅτινα ἡ κοινὴ γνώμη ἔθετεν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου ἐπὶ δημοσίῳν δηλώσεων.

Ἡ γυνὴ ἔφερε προῖκα, ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ νόμου ἀναγνωριζομένη ὑποχρέωσις νὰ προικίζωσι τὰς θυγατέρας, ἦτο μία ἐκ τῶν αἰτίων τῆς τόσον συχνῆς ἐκθέσεως τῶν παιδίων, ἥτις ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐλάμβανε χώραν ὀλίγον μόνον ἐπιτιμωμένη. Ὁ δὲ ἀθηναϊκὸς νόμος ἐφρόντιζε περὶ τῶν γυναικῶν μετὰ μερίμνης πολλῆς. Ὁ Πλάτων διίσχυρίζετο, ὅτι ἡ γυνὴ εἶναι ἴση τῷ ἀνδρὶ, τὰ ἔθιμα τοῦ λαοῦ ὁμοίως ἦσαν ἀντίθετα τῆς θεωρίας ταύτης. Ὁ γάμος ἔθεωρετο κυρίως ὑπὸ πολιτικὴν ἐποψιν ὡς μέσον παραγωγῆς πολιτῶν, ἐν Σπάρτῃ δὲ ὑπῆρχε μάλιστα νόμος διατάσσων τοῖς ἀσθενέσι ἢ πρεσβύταις ἀνδράσι νὰ παραχωρῶσι τὰς νεαράς συζύγους των εἰς ῥωμαλαίους ἀνδρας, δυναμένους νὰ γεννήσωσιν εἰς τὴν πολιτείαν στρατιώτας ἰσχυροῦς.

Ὁ τῶν γυναικῶν μεταχειρισμὸς ἐν Σπάρτῃ, ὅστις ἀπὸ πολλὰς ἐπόψεις ἀπέκλινε τοῦ τῶν ἄλλων ἑλληνίδων πόλεων, ἐνῶ ἀφ' ἐνὸς κατέστρεφεν ἐντελῶς τὴν τρυφερότητα τοῦ αἰσθήματος καὶ τῆς διαγωγῆς, ἀφ' ἑτέρου συνατέλει ἀναμφισβητήτως εἰς τὸ νὰ ἐμπνεύσῃ ὄντως ἀνδρικήν φιλοπατρίαν, πολλὰ δὲ ὠραῖα παραδείγματα Σπαρτιατῶν μητέρων ἀναφέρονται, αἵτινες ἀφιέρουν τοὺς υἱούς των ὡς θύματα εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος, ἡγάλλοντο ἐπὶ τῷ ἐντίμῳ θανάτῳ τῶν υἱῶν των, καὶ ἐνέπνεον τὸ ἥρωϊκὸν αὐτῶν πνεῦμα καὶ εἰς τοὺς στρατοὺς τῆς πατρίδος. Ὄνόματα ὁμοίως ἐνα-

ρέτων γυναικῶν ἀναφέρονται σπανιώτατα ἐν τῇ ἐλληνικῇ ἱστορίᾳ, αὕτη διηγεῖται τὴν ἀπλὴν μετριοφροσύνην, ἣν ἔδειξεν ἡ σύζυγος τοῦ Φωκίωτος, ὅταν ὁ ἀνὴρ τῆς κατέλαβε τὴν ὑψίστην θέσιν ἐν Ἀθήναις, καὶ περὶ τινῶν παραδειγμάτων συζυγικῆς καὶ υἱικῆς ἀγάπης· ἐνῶ τούναντίον αἱ μόναι γυναῖκες, αἵτινες εἴλκυον τὴν προσοχὴν τοῦ λαοῦ, ἦσαν αἱ ἑταῖραι.

Ἰνα ἐννοήσωμεν τὴν θέσιν, ἣν αὐταὶ κατεῖχον ἐν τῷ Ἑλληνικῷ βίῳ, πρέπει νοερῶς νὰ μεταθέσωμεν ἑαυτοὺς εἰς ἠθικὴν τινα θεωρίαν, πάντῃ διάφορον τῆς ἡμετέρας. Οἱ Ἕλληνες ἠννόουν ὑπὸ τὴν λέξιν τελειότητος τὴν πλήρη καὶ καθ' ὅλας τὰς ἐπόψεις ἐνεργηθεῖσαν ἀνάπτυξιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως εἰς ὅλα αὐτῆς τὰ ὄργανα καὶ τὰς λειτουργίας, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης χροιάς ἀσκητικοῦ τρόπου τοῦ ζῆν. Ἰδιότητές τινες τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐξετιμῶντο μᾶλλον ἢ ἄλλαι τινές, ἐθεωρεῖτο δὲ ὄνειδος τὸ νὰ ἐπιτρέψωσιν, ὥστε ταπεινὴ τις ὁρμὴ νὰ σκοτίσῃ τὸ πνεῦμα, νὰ κωλύσῃ τὴν δύναμιν τῆς βουλήσεως, καὶ νὰ ἐπικρατήσῃ πασῶν τῶν ἄλλων δυνάμεων κατὰ τὸν βίον. Ἡ συστηματικὴ ὁμῶς καταπίεσις φυσικῆς τινος ὁρμῆς ἦτο πάντῃ ξένῃ εἰς τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι τῶν Ἑλλήνων. Νομοθέται, ἠθικολόγοι, καὶ ἡ κοινὴ γνώμη μετεχειρίσθησαν τὰς ἀρχὰς ταύτας σχεδὸν ἄνευ ἐπιφυλάξεως εἰς τὰς σχέσεις τῶν δύο γενῶν, οἱ δὲ ἐναρετώτατοι ἄνδρες συνέδεον κατὰ συνήθειαν καὶ φανερὰς σχέσεις, αἵτινες τανῦν σχεδὸν καταδικάζονται.

Ἡ πεῖρά μας διδάσκει, ὅτι ἐν πολλαῖς κοινωνίαις ἡ κοινὴ γνώμη ἀνεγνώρισε ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην σχεδὸν ἀπεριόριστον ἐλευθερίαν εἰς τὸ ἐν γένος, χωρὶς νὰ δείξῃ ἐπιείκειάν τινα πρὸς τὸ ἕτερον. Ἐν Ἑλλάδι ὁμῶς ἡ συμπλοκὴ πολλῶν αἰτίων συνετέλεσε νὰ φέρῃ κλᾶσιν τινὰ ἑταιρῶν εἰς θέσιν, ὁποῖαν δὲν ἔφθασαν ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ κοινωνίᾳ. Τὸ ἐπάγγελμά των ἔλαβε διὰ τῆς ἡδυπαθοῦς λατρείας τῆς Ἀφροδίτης ἐν εἶδος θρησκευτικῆς καθιερώσεως. ἑταῖραι ἦσαν αἱ τῆς θεᾶς ταύτης ἱέρειαι ἐν τοῖς ναοῖς, μετὰ δὲ τὴν ἐξώσιν τοῦ Ξέρξου ἐκ τῆς Ἑλλάδος οἱ Κορίνθιοι ἀπέδιδον τὴν σωτηρίαν τῆς πόλεως των ἰδίως εἰς τὰς ἱκεσίας τῶν ἱερειῶν τῆς Ἀφροδίτης καὶ τὴν προσασίαν αὐτῆς. Ἡ πορνεία εἰσέδυσεν εἰς τὰς θρησκευτικὰς τελετὰς τῆς Βαβυλώνης, τῆς Κύπρου καὶ τῆς Κορίνθου, αἱ πόλεις δὲ αὗται ὥσπερ ἡ Μίλητος, καὶ Τένεδος καὶ Λέσβος καὶ Ἀβυδος ἐγένοντο καταγῶγια τῆς ἁμαρτίας, γεννηθέντα ὑπὸ τὴν σκιάν των ναῶν αὐτῆς.

Δεύτερον δὲ ὁ ἐπικρατῶν ἰσχυρὸς αἰσθητικὸς ἐνθουσιασμός ἦτο ἀρμόδιος νὰ ἀνυψώσῃ εἰς τιμὰς τὴν εὐειδεστέραν, ἐν χώρᾳ τοιαύτῃ καὶ ὑπὸ τοιοῦτον οὐρανόν, ἐνθα τὸ κάλλος τῆς φύσεως ἀνεπτύχθη εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμόν, ἐγεννήθη ἐν τῇ ζωγραφικῇ καὶ τῇ γλυπτικῇ τέχνῃ σχολὴ ἀπαρμιλλῶν τεχνητῶν ἐωρτάζοντο δημόσιοι ἀγῶνες καὶ συναγωνισμοί, καθ' οὓς ἡ φυσικὴ τελειότης ἐστεφανοῦτο ὑπὸ τοῦ συνηγμένου λαοῦ. Ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ ἐποχῇ τῆς παγκοσμίου ἱστορίας ὑπῆρξεν ὁ θαυμασμός τοῦ κάλλους ἐν πάσαις ταῖς μορφαῖς αὐτοῦ τόσον ἐμπαθῆς καὶ γενικός. Οὗτος ἐχρωμάτιζεν ὅλην τὴν ἠθικὴν τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ ἤγαγε τοὺς μεγίστους ἠθικολόγους νὰ θεωρήσωσι τὴν ἀρετὴν μόνον ὡς τὸ ἀνώτατον

εἶδος τοῦ ἰδανικοῦ κάλλους. Αὐτὸς ἀπαντᾷται πανταχοῦ εἰς τὰ γράμματα, ἐνθα κατεβάλλετο ἡ μεγίστη ἐπιμέλεια διὰ τὸ κάλλος τῆς μορφῆς καὶ τοῦ ὕφους, αὐτὸς ἦτο ἡ ἔμπνευσις καὶ συνάμα ὁ κανὼν πάσης ἑλληνικῆς τέχνης. Οὗτος παρεκίνει τὴν Ἑλληνίδα πρὸ παντὸς ἄλλου δώρου νὰ εὐχεται ὑπὲρ τῆς ωραιότητος τῶν τέκνων τῆς, ἐστεφάνου δὲ τὴν ωραιότητα μετὰ διαδήματος λατρείας. Βασιλὶς τοῦ κάλλους ἦτο συνήθως ἡ ἑταίρα, αὕτη ἦτο προεικόνισμα τῶν ἀγαλμάτων τῆς Ἀφροδίτης, ἅτινα εἰλκον ἐφ' ἑαυτὸν τὸν θαυμασμόν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Πραξιτέλης ἐλάμβανε συνήθως ὡς προτύπωμα τὴν Φρύνην, τὸ χρυσοῦν δὲ ἄγαλμα αὐτῆς ἵστατο ἐν τῷ ἐν Δελφοῖς ναῷ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ὅταν ὁ ῥήτωρ Εὐθείας κατηγόρησεν αὐτῆς ὡς διαφθειρούσης τὴν ἀθηναϊκὴν νεολαίαν, ὁ συνήγορος αὐτῆς Ὑπερίδης κατώρθωσε τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτῆς ἀποκαλύψας αἴφνης τὰ θέληγητρα τοῦ στήθους τῆς ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν τῶν δικαστῶν, Ὁ Ἀπελλῆς ἦν ὁ ζωγράφος ἅμα καὶ ἐραστὴς τῆς Λαίδος, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἐδωκεν αὐτῷ ὡς πολυτιμώτατον δῶρον τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐρωμένην, ἧς ὁ ζωγράφος ἠράσθη ζωγραφίζων. Ὁ μέγιστος ζωγράφος ἀνθέων τῆς ἀρχαιότητος ἀπέκτισε τὴν ἑαυτοῦ ἐπιτηδειότητα διὰ τοῦ ἐρωτος, ὃν ἔτρεφε πρὸς τὴν ἀνθοπώλην Γλυκέραν, ἣν ἐσυνήθιζε νὰ ζωγραφίζῃ ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀνθέων. Ὁ Πίνδαρος καὶ ὁ Σιμωνίδης ἐφαλλον τὰ ἄθλα τῶν ἐταιρῶν, φιλόσοφοι δὲ σπουδαῖοι ἔκαμναν θρησκευτικὰς ὁδοιπορίας πρὸς αὐτάς, ὧν τὰ ὀνόματά ἦσαν γνωστὰ ἐν πάσῃ πόλει.

Δὲν εἶναι παράδοξον, ὅτι ἐν τοιαύτῃ καταστάσει τοῦ σκέπτεσθαι καὶ αἰσθάνεσθαι πολλὰ φιλόδοξοι καὶ μορφωμένοι γυναῖκες ἐτρέποντο τὴν ὁδὸν ταύτην, καὶ κατελάμβανον ἐν τῇ κοινωνίᾳ τὴν θέσιν, ἣν ἄφιναν αὐταῖς κενὴν ὁ οἰκιακὸς βίος τῶν ἐγγάμων Ἑλληνίδων καὶ ἡ ἐπιβαλλομένη αὐταῖς ἀμάθεια. Ἡ ἑταίρα ἦτο ἡ μόνη ἐλευθέρα γυνὴ ἐν Ἀθήναις, ὡρελεῖτο δὲ πολλάκις τὴν ἐλευθερίαν ταύτην εἰς τὸ νὰ ἀποκτήσῃ ἀριθμὸν τινα γνώσεων, ὅστις συνετέλει νὰ αὐξήσῃ τὰ λοιπὰ αὐτῆς θέληγητρα διὰ τοῦ ἰσχυροῦ πνευματικοῦ γοήτρου. Τοὺς ἐξέχοντας καλλιτέχνας, ποιητάς, ἱστορικοὺς καὶ φιλοσόφους περὶ ἑαυτὴν συναθροίζουσα, ἐρρίπτετο παρρησία εἰς τὸν διανοητικὸν καὶ αἰσθητικὸν ἐνθουσιασμόν τῆς ἐποχῆς τῆς, καὶ ταχέως κατέστη ὁ πυρὴν ἐπιστημονικῆς συναναστροφῆς ἀπαραμίλλου λάμψεως. Ἡ Ἀσπασία, περίφημος διὰ τε τὸ πνεῦμα καὶ τὸ κάλλος τῆς κατέκτησε τὸν ἐμπαθεῖ ἐρωτα τοῦ Περικλέους, λέγουσι μάλιστα ὅτι ἐδίδαξεν αὐτὸν τὴν ῥητορικὴν, καὶ ὅτι συνέθεσέ τινας τῶν περιφήμων αὐτοῦ λόγων· ἐν πολιτικαῖς ὑποθέσεσι συνεβουλεύοντο αὐτήν, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Σωκράτης ἐθάρρευε τὴν συναναστροφὴν τῆς. Κατὰ Πλάτωνα ὁ Σωκράτης ἐδέχθη τὰς περὶ ἐρωτος διδασκαλίας παρὰ τινος ἑταίρας Διοτίμης. Ἡ ἑταίρα Λεόντιον ἦτο ἐκ τῶν μάλιστα ζηλωτῶν μαθητῶν τοῦ Ἐπικούρου. Ὁ Λουκιανὸς ἐν τινι τῶν συγγραμμάτων του δίδει ἐπαγωγοτάτην περιγραφὴν τοῦ κάλλους, τῆς μορφώσεως, τῆς μεγαλοφυχίας καὶ μετριοφροσύνης τῆς ἐκ Σμύρνης Πανθείας.

Αἱ πλεῖστα τῶν γυναικῶν τούτων ὁμῶς τότε, ὡς εἰς ὅλας τὰς ἐπο-

χάς, καὶ νῦν διετέλουν εἰς ταπεινοτάτην κατάστασιν καὶ ἐκυλίωντο ἐν τῷ βορβόρῳ, σχετικῶς δὲ ὀλίγαι μόνον ἔφθαναν τὴν θέσιν ἑταίρας, ἀλλὰ καὶ τῶν ἑταίρων αἱ πλείσται εἶχον τὰς ιδιότητας, αἵτινες εἰς πᾶσαν ἐποχὴν χαρακτηρίζουσι τὴν τάξιν ταύτην· ἀπιστία καὶ ἄπληστος πλεονεξία, ἄσωτος πολυτέλεια ἦσαν συνήθεις παρ' αὐταῖς. Οὐχ ἦττον ἀναμφιβόλως ὑπῆρχον καὶ ἐξαιρέσεις. Ὁ ἀποκλεισμός αὐτῶν ἀπὸ τῆς κοινωνίας δὲν ἦτο δι' αὐτὰς οὔτε πίεσις, οὔτε ἀτιμία, καὶ τοι δὲ οὐδέποτε ἐθεώρουν αὐτὰς μετὰ τοῦ αὐτοῦ σεβασμοῦ μεθ' οὗ τὰς ἐγγάμους, οὐχ ἦττον φαίνεται ὅτι ἐπίστευον γενικῶς, ὅτι ἡ ἐγγαμος καὶ ἡ ἑταίρα εἶχον ἑκατέρα τὴν ἰδίαν αὐτῆς θέσιν καὶ τὸν ἰδιαίτερον προσορισμόν ἐν τῷ κόσμῳ ἑκατέρα δὲ τὸν ἴδιον ἑαυτῆς τύπον τελειότητος. Ἡ Λέαινα, ἑταίρα καὶ φίλη τοῦ Ἀρμοδίου ἐπροτίμησε ν' ἀποθάνῃ ἐν τῷ βασάνῳ, ἢ νὰ προδώσῃ τὴν συνωμοσίαν τοῦ φίλου της, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι αἰνιττόμενοι τὸ ὄνομά της ἤγειρον ἄγαλμα λεαίνης ἄνευ γλώττης πρὸς ἀνάμνησιν τῆς σταθερότητός της. Ὁ Ξενοφῶν διηγεῖται ἐν ἀξιοπεριέργῳ τινὶ περιγραφῇ τοῦ Ἑλληνικοῦ βίου, πῶς ὁ Σωκράτης πυθόμενος τὸ κάλλος τῆς ἑταίρας Θεοδώτης, ἵνα πεισθῇ αὐτὸς περὶ τῆς ἀληθείας τῆς φήμης ταύτης, ἐπορεύθη μετὰ τῶν μαθητῶν του πρὸς αὐτήν, ἐζήτησεν ἡσύχως εἰδήσεις περὶ τῶν πηγῶν, ὅθεν ἤρύετο τὰ μέσα πρὸς ἀνάπτυξιν τόσης πολυτελείας, καὶ διέγραψεν αὐτῇ τὴν διαγωγὴν, ἣν πρέπει νὰ δεικνύῃ, ἵνα δεσμεύῃ τοὺς ἐραστάς της. Πρέπει, ἔλεγεν αὐτῇ, νὰ ἀποκλείῃ τοῦ οἴκου της τοὺς ἀναιδεῖς, νὰ θεραπεύῃ τοὺς ἐραστάς της νοσοῦντας, νὰ χαίρῃ, ὅσάκις ἐπιτύχῃ ἐντιμὸν τινα πράξιν, καὶ νὰ ἀγαπᾷ τρυφερῶς τοὺς ἀγαπῶντας αὐτήν. Μετὰ δὲ τινα εὐθυμον, ἀπαθῆ διασκέδασιν, ἥτις ἐκ μέρους μὲν αὐτοῦ οὐδὲν εἶδος φανεράς ἢ κρυφίας μομφῆς ἐκ μέρους δὲ ἐκείνης οὐδὲν ἶχνος φόβου ἢ ἀκολάστου ἐπιγνώσεως τοῦ κακοῦ ἐδείκνυνεν, ἀπεχαιρέτησεν ὁ κάλλιστος καὶ σοφώτατος τῶν Ἑλλήνων τὴν οἰκοδέσποιναν μετὰ σεμνοτάτης κολακευτικῆς λέξεως περὶ τοῦ κάλλους της.

Ἡ ἀφήγησις τοῦ μέρους τούτου τοῦ ἑλληνικοῦ βίου ὑπῆρξε δι' ἐμέ λίαν δυσάρεστος, δὲν ἠθέλον δὲ βεβαίως εἰσέλθαι εἰς τὴν ἐκθεσιν τοῦ δυσκόλου τούτου, καὶ ἀλγεινοῦ καὶ λεπτοῦ συνάμα ἀντικειμένου οὐδὲ διὰ τοῦ ξηροτέρου καὶ ἐπιφυλακτικωτάτου τρόπου, ἐὰν δὲν ἦτο ἀπαραίτητον εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἠθῶν νὰ δώσῃ τοῦλάχιστον σκιαγραφίαν τινὰ τῆς προόδου, ἥτις ἔλαβε χώραν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Τὰ εἰρημένα ἄρκοῦσι νὰ ἐξηγήσωσι, διατί ἡ Ἑλλάς, ἥτις ἠπῆρξε γονιμωτέρα πασῶν τῶν ἄλλων χωρῶν εἰς μεγάλους ἀνδρας, ἦτο τόσον ἄγονος μεγάλων γυναικῶν. Τοῦτο θέλει δείξει προσέτι, ὅτι, ἂν καὶ ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ ἀπόλαυσις τῶν ἡδονῶν πάντῃ ὅπως καὶ παρ' ἡμῖν, ἐθεωροῦντο σχετικῶς ἡ μὲν ὡς τὸ ὑψηλότερον ἡ δὲ ὡς τὸ ταπεινότερον μέρος τῆς ἡμετέρας φύσεως, ἡ μεγάλη ἐλευθερία, ἣν ἔκριναν καλὸν νὰ ἐπιτρέψωσιν εἰς τὴν τελευταίαν, διέφερε πολὺ ἐκείνης, ἣν ἠθέλον ἐπιδοκιμάσει ἡ σημερινὴ κοινὴ γνώμη. Ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία, ὅτι ἡ εὐχαρίστησις ἰσχυρὰς τινος καὶ παροδικῆς ζωϊκῆς ὁρμῆς εἶνε τιμωρητέα, ἐκτὸς μόνον ἐν ἰσοβίῳ συζυγίᾳ, ἦτο τότε πάντῃ ἀγνώστος. Ταῖς

Ἑλληνίσιν ἐπεβλήθησαν αὐστηραὶ ὑποχρεώσεις, ὁμοίως δὲ καὶ τοῖς ἀνδράσι βραδύτερον καίπερ ἐλαφρότεραι. Ὁ παρὰ φύσιν ἔρως ἐστηλιτεύετο, ἀλλὰ μετὰ μομφῆς ἐλαφρᾶς, ἥτις εἰς ἡμᾶς τανῦν φαίνεται ἀκατανόητος. Ἐλαφροὶ τινες νομικοὶ περιορισμοὶ ἐπῆζον τὰς ἐταίρας· καίτοι δὲ ἐθαυμάζοντο μᾶλλον, ἔχαιρον ὅμως ἐλάσσονα ὑπόληψιν τῶν ἐγγάμων γυναικῶν, οὐχ ἥττον συνδρομὴ πολλῶν περιστάσεων ὕψωσεν αὐτὰς εἰς ἀπαραδειγμάτιστον ὕψος πραγματικῆς ἀξίας καὶ ἐγγχωρίου ὑπολήψεως, γενικῇ ἀποστροφή κατὰ τοῦ γάμου ἔλαβε χώραν, ἀθέμιτοι δὲ σύνδεσμοι ἐγένοντο ἐλευθέρως καὶ φανερώς.

(Ἔπεται συνέχεια • ἡ θέσις τῶν γυναικῶν παρὰ Ῥωμαίοις. •)

## ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ.

### Ο ΚΑΛΒΙΝΙΣΜΟΣ

ΕΝ ΑΝΑΤΟΛΪΚῃ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ ΑΙΩΝΑ.

#### I

Ὁ τυραννικὸς καὶ δοῦλος ζυγὸς τῶν Παπῶν τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας ἐξήντηλυσεν ἤδη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος τὴν ὑπομονὴν τῶν φιλησύχων Γερμανῶν οἵτινες πρὸ μικροῦ ἐπεθύμουν πνευματικὴν ἐλευθερίαν. Ἡ ἐπιθυμία των ἐξεπληρώθη· γενικὴ δὲ ἀμιλλα διηγέρθη μεταξὺ αὐτῶν. Καὶ οὗτοι, ὡς καὶ οἱ ἐν Ἀνατολῇ, κατεδιώκοντο σφόδρα, βάσανοι δὲ ἐπὶ βασάνων ὑπὸ τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ ἡγεμόνων διεννοοῦντο δι' αὐτούς. Ἡ ἐλευθερία πανταχόθεν καταδιώκεται, πλήν ἐπὶ τέλους ἄρχει.

Ἡ δυτικὴ ἐκκλησία δεσμεύσασα ἀνέκαθεν τὰ πνεύματα τῶν ὑπ' αὐτὴν λαῶν, ἐφάνη λυσσώδης καταδιώκτης τῆς φιλελευθερίας. Οἱ σοφοὶ καὶ ἐπιστήμονες τῶν αἰώνων ἐκείνων δὲν ἠδύναντο νὰ σκέπτονται ἐλευθέρως, ἀλλ' ὥφειλον νὰ ὑποκύπτωσιν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Concilium. Αἱ ἐπιστημαὶ καὶ αἱ ἀναδιφῆσεις ἐθεωροῦντο ἐνάντιαι τῆς λογικῆς καὶ τῆς θρησκείας, ἡ ἱεροκρατία δὲ ὥφειλε νὰ ἄρχῃ.

Ἐν τούτοις, ἡ πνεύματοδουλεία ἥτις ἠδυνάτησεν ἤδη διερράγη ἐνώπιον τῆς ἐλευθεροφροσύνης. Δὲν θὰ ἐξιστορήσωμεν τὰ συμβάντα· ἀρκούμεθα δὲ μόνον νὰ εἰπώμεν ὅτι οἱ Ῥωμαῖστοι περὶ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος ἐδείκνυντο κάπως φιλικώτεροι πρὸς τοὺς μεταρρυθμιστάς, πλήν ἐννοεῖται ὑπὸ σκοπόν. Ὁ σκοπὸς εἶναι γνωστὸς ἐν τῇ Μεσαιωνικῇ ἱστορίᾳ· ἦτο δηλονότι ἡ κατάκτησις τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Τὰ ὄργανα τῆς Ῥώμης, οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Λαυδλα, ἦσαν οἱ μόνοι τηλέγραφοι, τὰ μόνα ἀτμόπλοια, ἡ μόνη τέλος